

A hazai könyvtári és tájékoztatási célú számítógépes rendszerek helyzete és a jövő feladatai

A vándorgyűlés II. tematikus ülésének résztvevői összeállítást kaptak kézhez, melyet *Ungváry Rudolf* készített *Szöllőssy Éva* közreműködésével. Ez az írásos anyag egy nagyarányú felmérés eredményeit tartalmazta, és szerzője az ülésen eredményeit összefoglalta, kiégszítette, valamint értékelte is.

Az előadó abból indult ki, hogy napjainkban, amikor „kísértet járja be a könyvtárosok és szaktájékoztatók világát, a számítástechnika kísértete”, e *könyvtárosok és szaktájékoztatók hátrányos helyzetbe kerültek* azzal a kihívással szemben, amit a számítástechnika alkalmazásának „kísértete” jelent.

A számítástechnikai rendszereket (illetve az ezeket szolgáló szoftvereket) három csoportba sorolta, mégpedig a szervezési-ügyviteli információkat feldolgozó rendszerek, a szakmai információkat feldolgozó rendszerek és a „közművelődési” információkat feldolgozó rendszerek csoportjaiba. Megállapította, hogy elsőként a *szervezési-ügyviteli típusú rendszerek* jöttek létre, már csak azért is, mert a számítástechnika alkalmazásának fő előnye, az információk naprakész feldolgozása e rendszerek esetében volt a legnyilvánvalóbb. Ebből adódóan e rendszerek *nyomták rá bélyegüket a később kialakuló egyéb rendszerekre is*, függetlenül attól, hogy azok követelményei eltérőek, és nem működhetnek kielégítően olyan viszonylag primitív megoldások alkalmazásával, mint a szervezési-ügyviteli rendszerek.

Az előadó ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy távlatilag a ma elhanyagolt „humán” információk hiánya visszahat a szakmai, sőt előbb-utóbb a szervezési-ügyviteli információk használhatóságára, kezelésére is. E helytelen, de legalábbis egyoldalú rangsorból következik az is, hogy a közművelődési és szaktájékoztatási terület *nem kapja meg azt az arányt a számítástechnikai beruházásokból sem, ami*

megilletné. A hátrányos helyzet másik oldala nagymértékben szubjektív. A könyvtárosok nem értik jól a számítástechnikát és ennek következtében „behódolnak” a számítástechnikusok álláspontjának, vagy pedig úgy képzelik, hogy akkor tudják jól alkalmazni a számítástechnikát, ha ők maguk tanulnak meg programozni. *A könyvtáros azonban ne programozni tanuljon meg*, ne képezze át magát számítástechnikussá. Ahhoz, hogy a számítógépes könyvtári és szaktájékoztatási rendszerek jók, de legalábbis a jelenleginél jobbak legyenek, a könyvtárosnak mindenekelőtt osztályozni, információkereső nyelveket fejleszteni, dokumentumokat leírni, könyvtárközi kölcsönzést szervezni kell tudnia, de új formában. A számítógépes rendszerek révén a könyvtári folyamatok integrációja és rugalmassága válna lehetővé, ha a könyvtáros *saját szakmája biztos ismeretében ezt követelné*, ahelyett, hogy el van bűvölve attól, ha a képernyőn egyáltalán valami megjelenik.

Az előadó ezután néhány példával illusztrálta az elmondottakat. A bibliográfiai leírásról szólva elmondta, hogy az lenne az igazi követelmény, ha a leírás elemeinek sorrendjét, minősítésük-elválasztásuk módját és megjelenítésük egyéb kérdéseit *a könyvtáros maga választaná meg* a mindenkori felhasználói/szolgáltatási igénytől függően, „emberi” nyelven, a programrendszert hasznosítva és nem új, vagy módosított programot alakítva.

Az információkeresés hasonló követelménye az lenne, ha bármely adatelem, vagy adatelemek bármely kapcsolata szerint lehetne – a mindenkori igénytől függően – keresni, bármely speciális keresési módszert alkalmazva. A szolgáltatások megjelenítésében (jegyzékek formája, rendezettség stb.) hasonlóan magas „szabadságfokot” adjanak a programrendszerek, hogy adott inputból (bemeneti egység) a

felhasználói igényeket kulturáltan lehessen kielégíteni. A magyar nyelvi „komfortot” illetően is magasabbra kell emelni a mércét. Nemcsak a megjelenített bibliográfiai információk magyar jelkészletét, hanem a számítógéppel való kommunikáció nyelvét illetően is.

E követelményekkel szemben – mondta Ungváry Rudolf – a jelenlegi szoftver-helyzet inkább az „eszi, nem eszi, nem kap mást” helyzetre emlékeztet. Ennek egyik oka az is, hogy valójában *nincs kialakult szoftver-piac*, és ezért nem is alakult ki a piac értékítélete. Így fordulhat elő, hogy az egyik programrendszer 490 forintért kapható, a másik, amelyik semmivel sem „tud” többet, 20 000 forintért, és korántsem biztos, hogy a megrendelő az olcsóbbikat választja, nem is beszélve arról, hogy legszívesebben mindkettőt elutasítaná, mert nem elégit ki követelményeit.

Mindezek az adottságok elsősorban a *mikroszámítógépek megjelenésével* váltak nyilvánvalóvá, hiszen a könyvtáros először ezekhez „fért hozzá”; ezek útján került „mindennapi” online-kapcsolatba az általa feldolgozott információkkal. A *nagygépes-rendszerek* – amelyek egyébként részben kihasználatlanok, részben reménytelenül elavultak – a maguk kötegelt üzemmódjával (az online ellentéte) és nehézségével eleve közvetítők sorát ékelték be a könyvtárosok és a számítógépes rendszer közé. Az előadó – mint mondotta – e negatív értékeléssel nem vészharangot kíván kongatni, sokkal inkább arra akarja a könyvtárosok figyelmét irányítani, hogy bátran kell élniük azokkal a lehetőségekkel, amelyeket a számítástechnika kínál, de úgy, hogy saját szakmájuk, saját munkájuk és saját felhasználóik követelményeiből indulnak ki.

A felméréshez és az értékeléshez tett észrevételek és a további fejlődés irányai intézményeik szempontjából – ez volt a korreferáló szakértők témája.

Először *Jacsó Péter*, a SZÁMALK (Számítástechnika Alkalmazási Vállalat) főosztályvezetője kapott szót. Elismerte, hogy a könyvtárosnak nem kell számítástechnikussá válnia, tehát nem kell megtanulnia a programozást és még kevésbé a hardverre (a számítógép fizikai része) vonatkozó részletes ismereteket. Hozzátette azonban, hogy mindezek ellenére a könyvtárosnak *meg kell tanulnia „számítástechnikául”*. Ez elsősorban azt jelenti, hogy ismernie, tudnia kell: mit tud a számítógép, melyek a korlátai, lehetőségei és előnyei. Csak e tudás birtokában tudja úgy meghatározni

igényeit, hogy a számítástechnikus azokat kielégítse, e tudás birtokában viszont már nem is „fegyvertelen” követelményeinek érvényesítésében. E keretekben tudnia kell azt, hogy a számítógép *algoritmizált (lépésenként felépített) feladatokat tud csak végrehajtani*; nem egyértelmű számára, ami adott ismeretekkel az emberi agynak az. Például a gép csak megfelelő kód bevitelére esetén ismeri fel azt, hogy egy bibliográfiai tétel magyarul van. Másik példával: nem, vagy csak igen bonyolult algoritmussal adható a számítógépnek olyan feladat, hogy egy könyvjegyzékből keresse ki a legolcsóbb könyvet vagy könyveket, viszont feladatává tehető, hogy rendezze a könyvjegyzék tételeit a könyvek árának csökkenő sorrendjében és írja ki az utolsó ötöt.

A második vitás kérdés az a követelmény, hogy az információkereső rendszerekben minden előzetes meghatározás nélkül *bármilyen adatelemek kombinációja szerint lehessen keresni*. Ha nem döntünk erről, akkor nem tudjuk, hogy mennyire kell tagolnunk a tételt. Természetesen lehet az elvileg maximális részletezésre törekedni, aminek azonban gyakorlatilag nincs értelme. Még kevésbé lehet eleve minden elemre indexelni, vagy ha ezt megtennénk, akkor tárterületet és feldolgozási időt egyaránt pazaroltunk. Célszerű tehát eleve meggondolni, hogy mely elemek alapján jöhet számításba információkeresés még akkor is, ha az első fázisban mindezeket a lehetőségeket nem használjuk.

Túlzottnak minősítette azt a követelményt is, hogy a rendszer legyen képes a tárolt adatokat (tételeket) ad hoc megválasztott bármilyen formátumban kiírni programozói, programozási beavatkozás nélkül. Ez ismét feleslegesen növelné a költségeket és tenné bonyolultabbá, lassúbbá a rendszert. Célszerűbb lenne 6–8 lehetséges formátum előzetes meghatározása. Nagy valószínűséggel ezen kívül másra nem lesz szükség. Ha a könyvtáros mégis ezektől eltérő (például „kivonatos”) kiírást kíván, akkor képesnek kell lennie a beavatkozásra, amihez viszont ismernie kell a formátum programnyelvhöz hasonló parancsnyelvét. Az út nem az, hogy mindenkor minden lehetőség bármi áron rendelkezésre álljon, hanem az, hogy átgondoltan tökéletesített bő választék álljon rendelkezésre, és az alkalmazói rendszer az elképzelhető lehetőségeket válassza ki.

Megjegyzést fűzött a szabványok alkalmazásához is. Egyetértett azzal, hogy a számítógépes rendszerek szervezésekor maximálisan tö-

rekedni kell a könyvtári/bibliográfiai szabványok betartására. Vannak azonban olyan bizonyult, nehezen betartható szabályok is, amelyek végrehajtása gyakorlatilag indokolatlan. Ilyenkor a kisebb horderejű szabály betartásától el kell tekinteni, vagy számolni kell az utólagos beavatkozással, a tétel átszerkesztésével. Az ilyen szabályok azonban igen ritkák.

A SZÁMALK helyzetéről és terveiről szólva elmondta, hogy korábbi kiváló nagygépellátottságuk megszűnt és így tevékenységük középpontjában a mikroszámítógépek alkalmazása áll: régi rendszerek áttétele mikroszámítógépre és új mikroszámítógépes rendszerek tervezése. Ez hasznos, de egyben kénysermegoldás is. A mikroszámítógép ugyanis nemcsak az adattárolás korlátai, hanem viszonylagos lassúsága miatt sem alkalmas minden nagygépes alkalmazás egyenértékű helyettesítésére. Így például a *mikroszámítógépes adatbázisok karbantartása, bővítése rendkívül lassú*.

Az előadó mindezek ellenére elsősorban *előnyösnek, hasznosnak tartja a mikroszámítógépek előtérbe kerülését*. Biztos, hogy több mint 100 könyvtár képes arra Magyarországon ma vagy holnap, hogy mikroszámítógépet vegyen (ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy mikroszámítógép alatt itt és a továbbiakban kizárólag professzionális mikrogépet ért, tehát nem COMMODORE 64-et, vagy hasonló, érdemi könyvtári feladatok ellátására alkalmatlan gépeket). Nemcsak a mikroszámítógépek beruházásának lehetősége adott, hanem e könyvtárak jelentős részének állománya olyan, hogy feldolgozása vagy legalábbis kiemelkedően fontos állományi részek, különgyűjtemények feldolgozása mikroszámítógéppel lehetséges.

A SZÁMALK tervei elsősorban a *MICRO-ISIS alkalmazására* irányulnak. A jelenlegi gyakorlatban sajnálatosan nagy tért nyertek a könyvtárakban (és ebben messzemenően egyetértett Ungváry Rudolfal) a könyvtári követelmények teljesítésére lényegében alkalmatlan *adatbáziskezelő-rendszerek* (például igen sok szó esik a dBase II-ről, a dBase III-ről, a dBase III+ -ről és hasonlókról). Ezek az indexkészítési lehetőségeket illetően primitív szoftverek bibliográfiai tételeket tároló információkereső rendszerek céljaira alkalmatlanok.

Ezzel szemben a MICRO-ISIS-nek számos előnye van, nevezetesen, hogy a könyvtári/tájékoztatósi gyakorlatban 10–12 éve alkalmazott és bevált nagygépes ISIS adaptációja; az

UNESCO-tól ingyen meg lehet kapni; folyamatosan fejlesztik; kifejezetten szöveges információk kezelésére, katalógusok építésére, szöveges információk visszakeresésére szolgáló adatbázisok építésére és használatára való; sokoldalú információkeresést tesz lehetővé kifinomult, a nagygépes rendszerekkel egyenrangú parancsnyelvével, a keresésbe bevont mezők szűkíthetőségével és bővíthetőségével, a kereső kérdések kombinálhatóságával stb.; sokféle outputot (kimeneti egység) tesz lehetővé: nagyon igényes katalógustételek megformálására alkalmas.

A MICRO-ISIS-nek persze hátrányai is vannak. Ilyen hátrány, hogy viszonylag lassú, az adatbázisok bővítése, karbantartása sok gépidőt igényel; 32 000 rekord lehet az adatbázisban, s a rekordok maximális hossza 4096 karakter lehet, a valóságban már 15 000, átlagosan 2000 karakterből álló tétel feldolgozása, karbantartása is nehézkes és lassú.

A SZÁMALK a MICRO-ISIS-re alapozva több alkalmazói rendszert fejlesztett ki. Mások fejlesztése folyamatban van, illetve terveikben szerepel. E rendszerek a következők: a) Állománygyarapítási (rendelés-) nyilvántartás (sokrétűen alkalmazható különféle állománygyarapítási feladatok ellátására, adott tételek keresésére, sűrgetési jegyzékek készítésére stb.); b) A könyvállomány katalógusa (mintegy 8000 tétel tárolására alkalmas); c) Időszaki kiadványok katalógusa (az ISDS adatbázisnak helyileg kiegészített tételeiből állítják össze, körülbelül 50 000 tétel tárolására alkalmas, készülnék arra, hogy a későbbiekben az Országos Széchényi Könyvtárban fejlesztett, szintén ISDS-alapú *Nemzeti Periodika Adattár*ból töltsék fel és alakítsák ki a helyi igények szerint a rekordokat, azaz tároló egységeket); d) Készítik a *Magyar Rádió és Televízió archívumának* mikrogépes rendszerét. Itt már érvényre jutnak a MICRO-ISIS korlátai; az archívum feldolgozása nem képzelhető el egyetlen, hanem csak több azonos szerkezetű adatbázissal; e) Mikrogéppel készülnek a jövőben a *szelektív információterjesztésű (SDI) szolgáltatások* is, hiszen az alapul szolgáló havi 800 tételes növekmény mikrogéppel jól kezelhető, sőt mintegy 2 évre korlátozott, retrospektív (visszamenőleges) keresésre is alkalmas adattár is kialakítható hozzá. Tervezik, hogy ezt az adatbázist, illetve növekményt a jövőben géppel olvasható formában, hajlékony lemezen, szolgáltatásként, a feldolgozáshoz szükséges szoftverrel együtt is átadnák az érdeklődő könyvtárak-

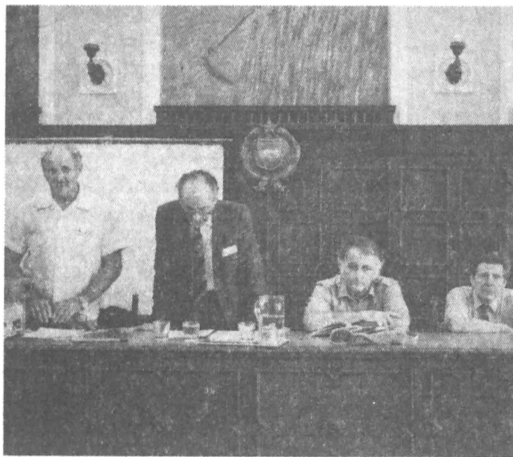
nak; f) Tervezik kölcsönzési, illetve időszaki kiadvány-érkeztetési/körözési rendszerek létrehozását is, bár e területen olcsóbb a külföldi szoftverek átvétele. Mégis gondolni kell a saját fejlesztésre, mert az átvett programsomagokba belenyúlni nehéz, eredeti formájukban viszont hazai körülmények között nemigen használhatók.

A következő korreferens, *Stiegrád Gábor*, az OMIKK osztályvezetője szerint a jól automatizált könyvtári/információs rendszerek létrehozásának egyik legfontosabb feltétele az, hogy a rendszereket létrehozó könyvtárosok saját szakmájukban minél magasabb színvonalú ismeretekkel rendelkezzenek. A bajok nagy részét az idézi elő, hogy a könyvtáros hiányosan, vagy rosszul fogalmazza meg a feladatot.

Az OMIKK számítástechnikai rendszereiről szólva elmondta, hogy az üzemelő, illetve fejlesztés alatt álló rendszerek közös tulajdonsága, hogy – egy kivétellel – *nagygépes rendszerek, kötegelt üzemmódban (tehát nem online) működnek*, és legfontosabb céljuk általában *nem adatbázis létrehozása, hanem különböző fajtájú „listák előállításá”*. Az online információkeresést is lehetővé tevő adatbázisok létrehozása, fejlesztése megkezdődött, az ezekhez szükséges alapszoftver rendelkezésre áll, az alkalmazások fejlesztése részben megindult. Az OMIKK több mikrogépes rendszert is tervez. A részben üzemelő, részben fejlesztés alatt álló rendszerek a következők: a) A számítástechnika gyakorlati, tájékoztatási célú alkalmazásában az OMIKK legrégebbi területe *szakajtájékoztatási (információs) kiadványok előállítására számítógép segítségével*. Igen sokféle bibliográfiát és indexet (illetve indexszel ellátott bibliográfiát) állítanak elő mind az OMIKK kiadványaként (szolgáltatásaként), mind más hazai tájékoztatási intézményeknek, könyvtáraknak és másoknak. A kiadványokban a teljes magyar abc kis- és nagybetűs formáját alkalmazzák, az utóbbi években a kiadványok külalakja is sokat javult. b) Az OMIKK-nak szintén hagyományos munkaterülete a különböző külföldi (illetve nemzetközi) mágnesszalagos adatállományok rendszeres feldolgozása *szelektív információterjesztés (SDI) céljaira*. c) A *műszaki könyvtári koordinációs kör* mintegy 600 könyvtárba járó kb. 9500 *időszaki kiadványról* készült géppel olvasható központi címjegyzék (központi katalógus). A későbbiekben online igénybevitelére is sor kerülhet. d) Fejlesztés alatt és közvetlenül használatbavétel előtt áll a

könyvek (monografikus kiadványok) katalógizálási rendszere. A tervek szerint 1987 januárjában lép működésbe e rendszer kötegelt (nem közvetlenül számítógéphez csatlakozó, vagyis nem on-line) feldolgozást alkalmazó formája, amely az Országos Műszaki Könyvtárba 1982. január 1-je után beérkezett könyvek (monografikus kiadványok) bibliográfiai leírásait állítja elő és tárolja géppel olvasható formában. A számítógépes rendszer szolgáltatásai helyben használható és beszerezhető olvasói katalógusok, katalóguscédulák a központi katalógus részére, valamint gyarapodási jegyzékek és bibliográfiák nyomdai szedéstükrrei. A későbbiekben tervezik a könyvkatalógus online hozzáférhetővé tételét és néhány más nagy műszaki könyvtár könyvállományának bevonását a feldolgozásba. e) *Szakirodalmi adatok komplex célú, magyar nyelvű adatbázisa (SZAKMA)* elnevezéssel fejlesztés alatt és közvetlenül az első kísérleti üzem előtt áll az OMIKK eddigi legnagyobb számítógépes rendszere, amely a külföldi és belföldi szakirodalom hagyományosan folyó referáló feldolgozásának eredményeiből jön létre mintegy évi 140 000 szakirodalmi tétel növekményével. A tervek szerint ez az adatbázis szolgál a *szakirodalmi tájékoztatók* (referáló folyóiratok) nyomdai eredetijének előállítására; a *témafigyelő szolgálat* témánkénti kéziratának előállítására; *online*, visszamenőleges (retrospektív) *információkeresésre* és *adatbázis-részletek átadására*, ezt igénylő szaktájékoztató központoknak, számítógépes szakmai információs rendszert „üzemeltető” intézeteknek és vállalatoknak vagy más érdeklődőknek.

A korreferensek sorát *Szűcs Jenőné*, az Országos Széchényi Könyvtár fejlesztési csoportjának vezetője zárta. Hangsúlyozta, hogy a felmérés és eredményeinek közreadása mindenképpen igen hasznos, mert lehetőséget ad arra, hogy *szembenézzünk eddigi eredményeinkkel*, vagy – ha elfogadjuk a felmérés elhangzott értékelését – *javarészt eredménytelenségünkkel a könyvtári számítógép alkalmazása terén*. Különféle, a részletes adatlapokon található jellemzők elemzésével nem csak a programrendszerekről (szoftver-kínálatról), hanem a programrendszerek és így a számítógépek alkalmazásának helyzetéről is áttekintést kaphatunk; következtetésekre juthatunk arra nézve, hogy *jól kiválasztott rendszerekkel dolgozunk-e*, a megfelelő változatot vezettük-e be, illetve – saját fejlesztésű programrendszerek-

Váradai Zoltán felvételei

nél – a célnak megfelelő rendszert hoztunk-
létre.

Az alkalmazás helyzetét figyelembe véve szembeötlő, hogy a 19 nagyszámítógépes programrendszer 8 különböző típusú számítógépre készült, és közülük csak 2 az olyan programrendszer, amely 2–2 különféle típusú számítógépen alkalmazható. 11 az általános célú, tehát különböző feladatokhoz használható programrendszerek száma, de kettőnél több tényleges alkalmazási terület csak a BINÁR, a CDS/ISIS, a GOLEM és a TSPR esetében fordul elő. A nagygépes programrendszerek zöme a hetvenes években készült, illetve alkalmazásuk csak ekkor kezdődött, és még a nagy „szoftverházak” által készített programok újabb változatainak hazai bevezetése sem történt meg.

Tanulságos a *külső tényezők* vizsgálata is, mivel így teljesebb képet kapunk a hazai könyvtári számítógép-alkalmazás helyzetéről és ennek okairól. Szücs Jenőné három ilyen tényezőt emelt ki: a programrendszerek által kezelt adatállományok jellegét, méretét; a programrendszerek számítógépes „környezetét” és a programrendszerek működése során létrejövő szolgáltatásokat.

A hazai számítógép-alkalmazás számos gondja és ezek okai közül az előadó saját tapasztalatai alapján csak néhányat emelt ki: a) Amikor a hatvanas-hetvenes évek fordulóján megkezdődött a nagy, illetve közepes számítógépek hazai alkalmazása és lehetőség nyílt volna az akkor viszonylag jobb gazdasági

lehetőségek kihasználására, elsősorban *szakemberek hiányában szalasztottuk el a lehetőségeket.* b) A könyvtári számítógép-alkalmazás megindulásakor és kifejlődésének korszakában elsősorban részfeladatokat oldottak meg, a kapcsolódási pontok és fejlesztési körülmények megfontolása nélkül; ezért még a könyvtárosok körében sem tudatosodott a két legfontosabb adottság, a *nagy tömegű adatbevitel és a nagy háttértár követelménye*; „nem tűnt fel”, hogy nem kezdődött meg akár egy, akár több központi, vagy akár több egyedi célú könyvtári számítóközpont létrehozása (jellemző adat, hogy az OSZK 10 év során kapott teljes számítógépes beruházási összege 1,5 millió forint és 550 ezer deviza forint!); az egyes feladatokhoz megválasztott és bérelt eszközök esetlegessége nagy mértékben megszabta a feladat végrehajtásának módját és ennek következtében a rendszerek nagymértékben eltérőek, még az „adatszintű” kompatibilitás (más rendszerekkel való összekapcsolhatóság) is csak nagy nehézségekkel lesz a jövőben elérhető. c) Az új technika követelményeihez képest a szemléleti fejlődés lemaradt; a *ragasztkodás a megrögződött hagyományokhoz* gyakran gátja annak, hogy eredményeket érjünk el.

Mindezek ellenére – mint mondotta – jelentős eredmények is születtek a magyar könyvtárakban az új technika megtanulása és alkalmazása, a számítógéppel segített könyvtári tevékenységek elfogadása terén. A fő hiányosság az, hogy nem alakultak ki a továbblépést elősegítő automatizált (számítástechnikai) könyvtári központok, azok a módszertani és szolgáltató bázisok, amelyek továbbfejleszthetnék a nagygépes eredményeket mikroszámítógépeken, egyidejűleg elősegíthetnék a valóban célszerű és korszerű könyvtári számítógéppalkalmazást.

A mikroszámítógépekről szólva úgy vélte, hogy hazai alkalmazásukban több kezdeti hiba is észlelhető, és ezek egy része mintha csak megismételné a hetvenes évekre jellemző „nagygépes” hibákat: minden ellenkező látszat ellenére a számítógép megválasztása a döntő lépés, helyesebben a már megválasztott számítógép mondja ki a döntő szót a továbbiakat illetően; kis háttértárral rendelkező mikroszámítógépek nem birkózhatnak meg az elképzelt feladattal, és ezért keresnek a géphez a könyvtár szempontjából korántsem döntő, vagy éppenséggel felesleges „feladatokat”; nem, illetve rosszul számolnak a munkaerőigénnyel; túlzott reményeket táplálnak a munkaerő-megtakarítást illetően, vagy éppenséggel nem szá-

molnak a számítástechnikai eszközökkel lehetővé váló többlétszolgáltatás többletmunkaerő igényével; a már rendelkezésre álló *szoftverek alkalmazása területén* merevek és így sokszor eleve káros irányba viszik a létrehozott rendszer működését; nem számolnak a rendszerfejlesztés és az alkalmazásbavétel időigényével, pillanatok alatt megoldhatónak vélik a feladatokat, vagy legalábbis e tekintetben behódolnak a nem mindig hozzáértő „főnöki” elképzeléseknek; azoknak az illúzióknak, amelyek szerint a mikrogepek alkalmazása önmagában megoldhatja a hazai könyvtári számítógépesítést.

A mikroszámítógépek megjelenése kétségtelesenül hatalmas lépés, ha „helyükre teszik” őket és a velük kapcsolatos várakozásokat. Mégis úgy tűnik, hogy a mikrogepes és a nagyszámítógépes rendszerek együttes, egymást segítő, sőt összekapcsolt ki- és felhasználására van szükség.

Végül hangsúlyozta, hogy – a helyi eredmények elismerése mellett – olyan számítógépes központokra, automatizált könyvtári, valamint egyéb szolgáltatásokra és segédszolgáltatásokra van szükség, amelyek tehermentesítik, illetve elősegítik a kisebb és nagyobb könyvtárak számítógépesítési munkafolyamatait.

A vitában *Szeifert Dezső* (Tolna Megyei Könyvtár), *Drobinoha Angéla* (Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára), *Horváth Beáta* (KSH Könyvtára), *Bíró Júlia* (MTA Könyvtár), *Varga Sándor* (SZÁMALK) és *Berke Barnabásné* (OSZK) vettek részt. Az alábbiakban nem hozzászólónként, hanem tárgykör szerint foglaljuk össze a vitában elhangzottakat, illetve a vitából levonható következtetéseket: a) Nem szabad lebecsülni a helyi kezdeményezéseket, még akkor sem, ha igaz, hogy ezek többsége nem jelent, és a jelenlegi hardver (gépi)-adottságok mellett nem is jelenthet áttörést a számítástechnika (vagy akár csak mikroszámítógépek) érdemi könyvtári alkalmazása terén. Annyit azonban minden elért eredmény ér, hogy lehetővé tegyünk a róla szóló tájékoztatást, a kifejlesztett szoftver objektív értékelését és – szükség szerint – beszerzését. b) Korántsem csak a szoftver-helyzet okoz gondot. Nem lesz eredményes számítógépesítés addig, amíg professzionális mikroszámítógépek helyett a legkisebb kategóriába tartozó személyi számítógépekkel akarunk érdemi feladatokat megoldani; az országosan legfontosabb feladatokhoz pedig korszerű és megbiz-

ható nagygépes háttér kell. c) A szabványok betartása általában biztosítható és biztosítandó. Hogy mikor és milyen mértékben lehet mégis bizonyos engedelményeket tenni, az elsősorban a számítógépes rendszer szolgáltatásainak jellegétől és céljától függ. Ez azonban nem jelenti azt, hogy teljesen igénytelenek legyünk, illetve igazoljuk a szabályoktól való mindenféle „elrugaszkodást”, azon az alapon, hogy „itt nem katalogizálásról van szó”. d) A könyvtárosnak és a számítástechnikusnak annyit meg kell tanulniuk egymás szakmájából, hogy meg tudják fogalmazni, illetve meg tudják érteni a feladatokat. e) Nem elegendő, hogy egyfelől rendelkezésre állnak bizonyos programrendszerek, másfelől könyvtári szabályok, szabályzatok és hasonlók. Módszertani segítségre, illetve szabályozásokra van szükség a feldolgozandó adatelemek körét, lehetséges közlés- és alkalmazási módját illetően.

*

A tematikus ülés résztvevői végül a vitavezető által összefoglalt ajánlást fogadtak el a hazai szoftverekről, programrendszerekről szóló tájékoztatás fejlesztésére, a rendszerek hozzáférhetőségének elősegítésére:

„... A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége javasolja a Művelődési Minisztériumnak, hogy – figyelembe véve az eddigi kezdeményezéseket is (Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Neumann János Társaság, Könyvértékesítő és Könyvtárellátó Vállalat) – segítse elő a könyvtári és szaktájékoztatási (dokumentációs) célú szoftver-termékek olyan nyilvántartásának létrejöttét és folyamatos, széleskörű nyilvános működését, amely minden ilyen célra, és bármely nagyságrendű számítógépre (mikro-, mini- és nagyszámítógépekre) készült szoftverre kiterjed. A nyilvántartásnak egységesített és sokrétű – egyeztetve kidolgozandó körű és közlésmódú – adattartalma legyen, ideértve az alkalmazási területek megjelölését és a lehetőség mértékéig objektív ismérvek szerinti értékelés adatait is. Gondoskodni kell e nyilvántartás létének és használati módjának széles körű publicitásáról, mind a teljes input, mind az intenzív használat érdekében. Meg lehetne fontolni a nyilvántartás olyan fejlesztését is, amely a nyilvántartást vezető szervezet működését kiterjesztené a szoftver-termékek terjesztésére, értékesítésének és cseréjének szervezésére.” (V. E.)